

NÅGRA GLIMTAR FRÅN "BJÖRKÅSEN" GENOM TIDERNA

På 1800-talet och fram till början av 1900-talet fanns på Björkåsen två soldattorp, vilket framgår av *Karta öfver Soldattorpen N:o 27 och 34 af Kongl Bohusläns Regementes Södra Kompani tillhörande hemmanen Landvetter Östergården, Guldsmesgård, Önneröd, Skällared, Bårhult och Kärret i Landvetters socken och Flahall i Härryda socken uti Säfvedals härad af Göteborgs län upprättad år 1892* (Bil. 1).

På slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet bodde mina morföräldrar, Johan Adolf Andersson och hans hustru Mathilda, f. Samuelsdotter, på soldattorpet nr 34. Då gick det under benämningen "Ullbergs". Vem Ullberg var visste då ingen; kanske hade där bott någon med detta namn. Men nyligen har jag funnit en passus i en skrivelse från länets lantmäterikontor 1914, där det står ...*att 'solldatetorpet N:o 34 Ulfberg', som det benämnes i 1840 års storskifteshandlingar öfver utmarken...* (Bil. 2). Detta ger bevis för att torpet fanns redan vid den tiden och att där tydligen har bott någon, kanske soldat, vid namn Ulfberg. Någon ytterligare uppgift om detta har jag inte funnit liksom inte heller några uppgifter om Soldattorpet nr 27.

År 1877 gifte sig Adolf och Mathilda. De lär först ha bott på Ljunglid i Backa men flyttade snart till "Ullbergs", troligen i samband med att Adolf tog värvning och blev "stadssoldat". Han kom från "Kvistens" och var född 1850. Som stads-soldat tjänstgjorde han (troligen några veckor varje år) i Göteborg. För övrigt arbetade han på Gästgivargården, där hans uppgift bl.a. lär ha varit att sköta hästarna och köra till Göteborg och handla varor, bl.a. från den då välkända kolonialvarufirman Wickman & Stillström på Östra Hamngatan. Ofta körde han även postkärren. (På det gamla fotografiet av Gästgivargården, som finns på Hembygdsföreningen [bild #177], är det Adolf som står och håller hästen).

Mathilda var född Samuelsdotter 1853. Hennes föräldrar bodde på Gubberoshed, Landvetter Västergård. Hennes far kom från Limmerhult i Hindås och modern från Marbogården i Skallsjö. (Hittills har man vid släktforskning kommit fram till att hennes farföräldrar i flera generationer bodde på Limmerhult ända sedan hennes farfars farfar, som var född 1710).

"Tilda" skötte kor och hönsen och den lilla jordlappen, som hörde till torpet. Men hon var ofta anlitad när någon var sjuk eller på annat sätt behövde hjälp. Hon skötte till stor del sin mor, som bodde i närheten och som låg lam i elva år. Med sitt varma, glada väsen och goda handlag var det gott för den som var sjuk att ha Tilda hos sig. Till hennes uppgifter hörde också att ibland städa kyrkan, och ofta låg då minsta barnet invirat i en filt och sov i någon kyrkbänk.

Makarna fick tre barn, Alida, Elfrida och Anna. Anna, som blev min mor, gick första året i skola i en stuga i närheten av Särnfors; men sedan gick hon i skoltorpet på Lunna. Hon har berättat, att då gick hon en stig över bergen till skolan. Där det nu är skog och villabebyggelse var då endast kala berg med ljung och ris.

Familjen hade det smått och knapert, men man höll samman och hjälptes åt, och det var en god anda i hemmet. Ibland kom släktingar från Göteborg på besök på lördagskvällarna. Då satt man ofta och sjöng, inne eller ute. Och stannade de över till nästa dag, bäddade man "syskonbädd" med halm på golvet. Frida hade begåvats med en vacker sångröst, och hon fick ibland sjunga solo i Landvetters kyrka. Bibel, "postilla" och Luthers katekes var flitigt använd litteratur i hemmet. Särskilt Alida var mycket duktig i skolan både att läsa och sy, och hon fick premium i skolan för handarbete. Hon ville nog gärna ha läst vidare, om det hade funnits möjligheter, men när hon hade "gått för prästen" och konfirmerats, började hon sy. Sömnad fick hon lära sig på Långenäs herrgård. Hon blev finsömmerska men hade ingen symaskin utan sydde för hand. Hon anlätades ofta av hemmansägardöttrarna i byn. Vid ett tillfälle sydde hon en brudklänning i svart taft med infällda fjädrar och med kantband och spetsar. För det arbetet - tillika med att klä bruden - fick hon fyra kronor.

Vad man behövde i hemmet utöver självhushållet köpte man i lanthandeln, (Hornvalls?) som låg mitt i byn. Det fanns också en liten handel, som Anna-Britta i Skällsjöås hade, på motsatta sidan av dåvarande Amirals hus. Men det hände ibland, att Tilda tog korgen på armen och gav sig iväg till stan för att handla. Det fanns varken tåg, bussar eller bilar, utan hon fick gå till Göteborg. Då kunde hon starta klockan tre på morgonen. Ibland tyckte hon, att när hon ändå var i stan, kunde hon gå och hälsa på sin syster, som bodde på Nya Varvet - alltså ytterligare en lång väg att gå genom hela stan. Ibland övernattade hon där för att hjälpa till med stortvätten, innan hon efter någon dag vandrade tillbaka till Landvetter.

När järnvägen kom till byn och började byggas i slutet av 1800-talet, blev det liv och rörelse i samhället. Rallarna inackorderades överallt, där man kunde upplåta något rum. Ofta var det bondpojkar som tog arbete vid Järnvägsbygget. Vid denna tid fick Alida en liten flicka. Det var inte lätt på den tiden att få ett barn utom äktenskapet, men Tilda och Adolf beslöt att ta hand om den lilla som deras eget barn, och hon blev genom hela livet till stor glädje

Så småningom flyttade systrarna till Göteborg. Det fanns inget arbete att få i Landvetter. Alla tre fick anställning som sömmerskor på Wettergrens Konfektfabrik, där de arbetade tills de gifte sig och blev "hemmafruar". Som sådan fortsatte Alida som finsömmerska i hemmet.

När Adolf dog 1908 efter en tids sjukdom hoppades Tilda kunna köpa torpet, men pengarna räckte inte till det pris som begärdes, varför hon flyttade till dottern Frida och hennes familj i Göteborg, där hon bodde till sin död år 1933.

År 1912 såldes torpet till styrmannen Anton Theodor Andersson och hans hustru Amanda Olivia, f. Olsson. När namnet Björkåsen började användas vet jag inte, men i köpebrevet och lantmäteribeviset i samband med denna försäljning står det "skolande densamma under benämningen Björkåsen n:o 1 i kronans jordebok antecknas". (Bil. 3).

1918 såldes Björkåsen till Albin Hammarlind och hans hustru Jenny. Innan dess hade tydligen det gamla torpet rivits och en ny byggnad uppförts på tomten. Hammarlind flyttade emellertid till Rävlanda, där han var bankkamrer, varför fastigheten åter såldes 1919.

Köpare var denna gång, 1919, Beatrice Dickson i Göteborg, och hon skänkte fastigheten till Göteborgs KFUK. I protokoll från KFUK: s styrelsesammanträde den 25.1. 1919 kan man läsa: ”*Fröken Dickson meddelade, att hon inköpt en villa, 'Björkåsen', 10 min. väg från stationen, innehållande 7 rum, 2 kök och en präktig källare. Fröken Dickson erbjöd godhetsfullt KFUK denne villa till sommarhem för arbeterskor. KFUK skulle ikläda sig kostnaderna för hemmets underhåll*”. Det togs i bruk 1 maj 1919.

I och med detta började en intensiv och intressant verksamhetstid för Björkåsen. Redan 1921 köpte föreningen ett angränsande markområde av Carl Emil och Emelia Gustavsson (Bil. 4). Detta område från hemmanet Backa, huvudsakligen bestående av berg och skog, benämnt Björkåsen 2, införlivades nu med Björkåsen 1, och hädanefter kallades fastigheten endast Björkåsen. Hela området omfattade nu 6,1870 hektar (Bil. 5). De första åren användes huset bara som sommarhem och huvudsakligen för industriarbeterskor från Göteborg, som för en billig penning kunde få helinackordering under sina semestrar. Tillströmningen var stor. Pingstläger och midsommarfester var i många år höjdpunkterna på sommarverksamheten, och på julhelgerna sökte sig många hit för att få fira jul i gemenskap och i en hemliknande miljö. Det stora markområdet gav också möjlighet för KFUK-scouterna från Göteborg att ha sina sommarläger här.

Som husmor tjänstgjorde under de första åren Agnes Wall, som var bosatt i Landvetter och enligt uppgift även husföreståndarinna på prästgården. (1927 lär hon ha flyttat från Landvetter för att öppna pensionat i Grebbestad).

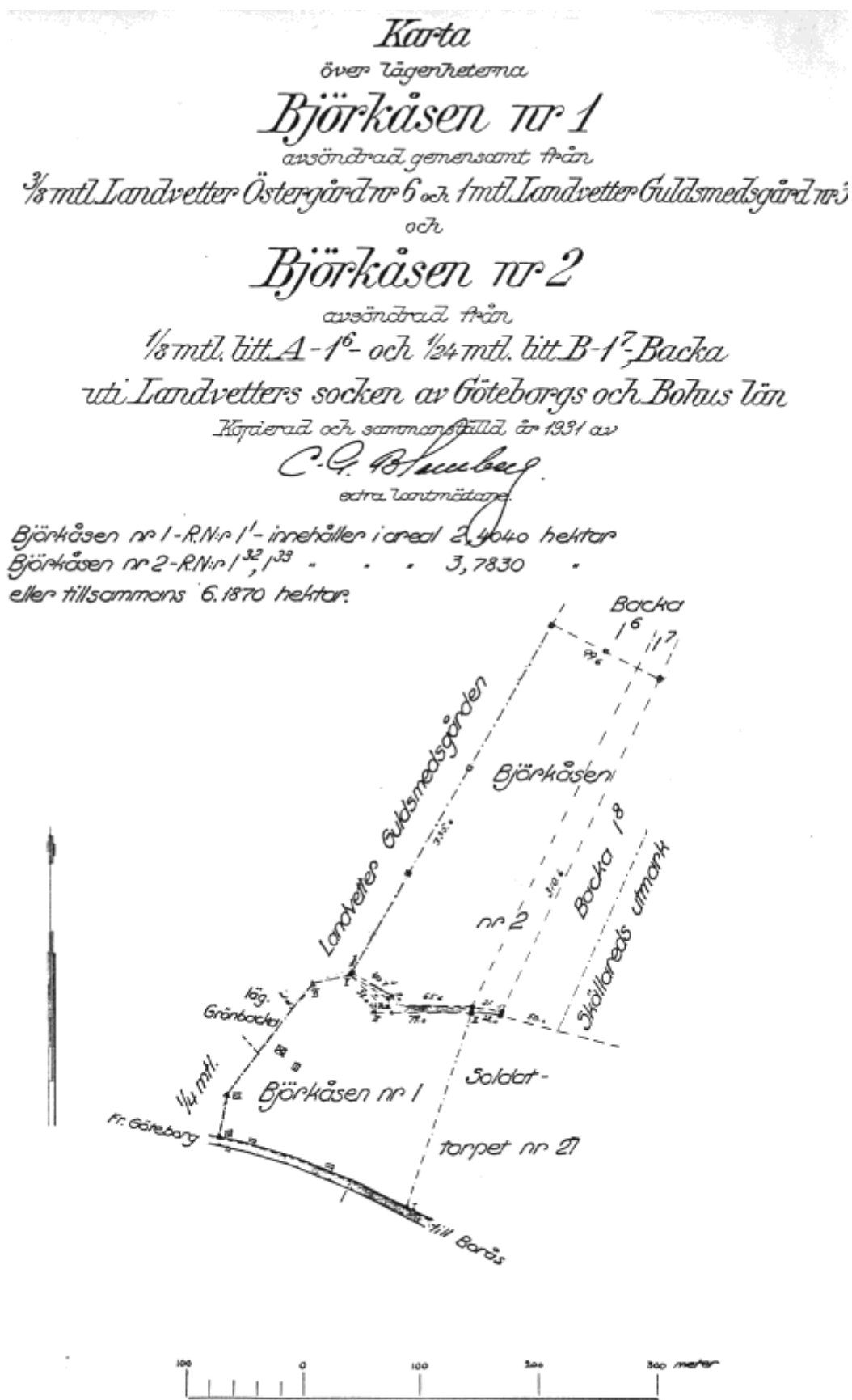
1925 byggdes Lillstugan, ett annex på 5 rum och hall med öppen spis. Huvudbyggnaden har genomgripande renoverats, utbyggts och moderniserats i flera etapper. Så småningom övergick verksamheten från att vara huvudsakligen sommarhem till att bli pensionat, öppet hela året, fortfarande i KFUK:s ägo och regi. Tack vare en fond, vars avkastning avsågs att tjäna KFUK:s internationella intressen, har många utländska gäster inbjudits till Björkåsen för en tids vila och rekreation, vilket mycket uppskattades, särskilt efter krigsåren. En syförening inom KFUK arbetade i många år för Björkåsen, och inkomsterna från de årliga försäljningarna gav möjlighet att vid behov kunna ge stipendier för en eller flera veckors fri vistelse på Björkåsen.

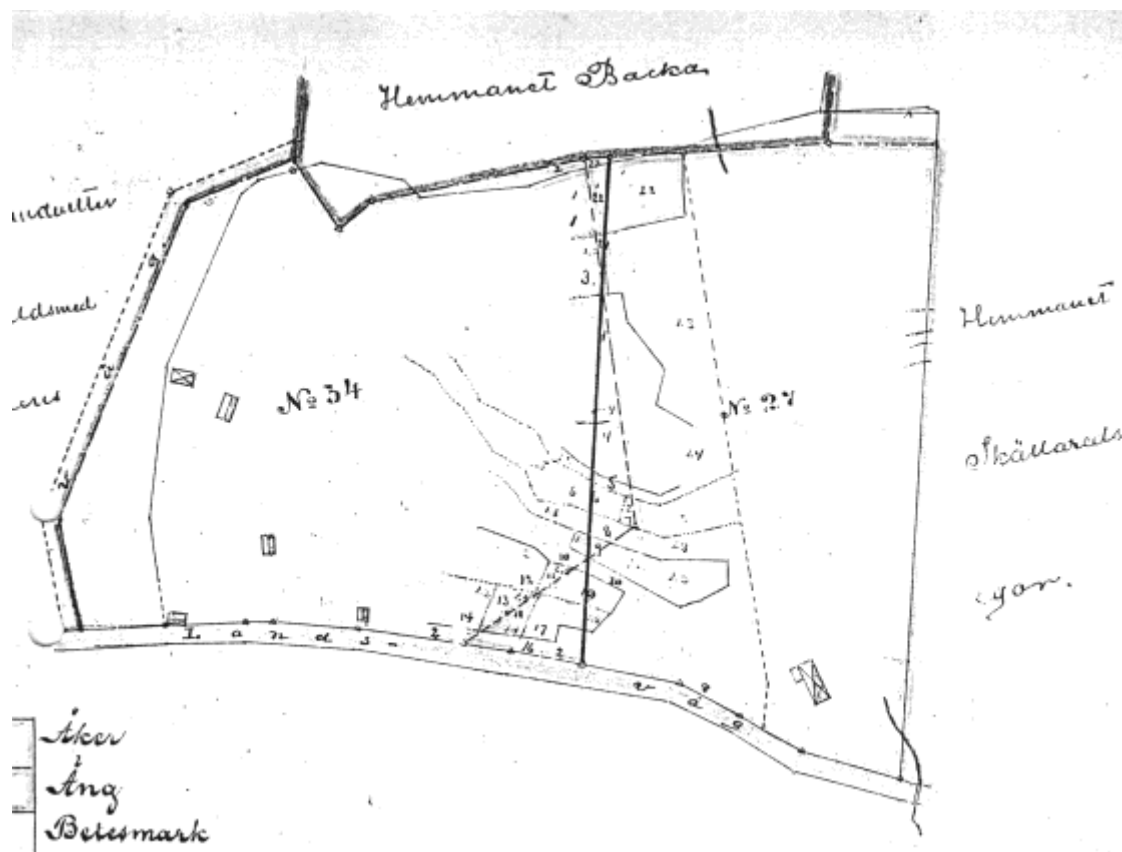
Björkåsen hade gott renommé bland kuratorerna på sjukhusen i Göteborg, och de skickade ibland sina patienter dit för vila och återhämtning även om man alltid betonat att pensionatet inte avsågs att vara något konvalescenthem.

Genom årens lopp har Björkåsen varit till glädje och inspiration för unga och gamla, nära eller långväga ifrån, som för längre eller kortare tid gästade hemmet och som ofta återkommit år efter år. Det har fyllt ett stort behov under den tid, då människor varken hade råd eller möjlighet att göra långa semesterresor. Inte minst har dess föreståndare Ester Karlsson bidragit till detta under sin tid som husmor 1961-76. Både hus och trädgård var under hennes ledning i bästa tänkbara skick, och hennes osjälviska gärning kan inte nog uppskattas av alla som haft förmånen att vistas på Björkåsen.

Sedan 1976 har Björkåsen (som då ägdes av de sammanslagna föreningarna KFUK och KFUM i Göteborg) upphört att vara pensionat. Det hyrdes ut några år som privatbostad, varefter det såldes till en fastighetsmäklare. Härryda kommun övertog det snart därefter av den nye ägaren. Det stod sedan obebott en tid, och både hus och trädgård fick tyvärr förfalla. Många i Landvetter hade hoppats, att man här skulle kunna få en föreningsgård, men kommunen hade andra planer och 1995 jämnades husen med marken och dess saga är all. Endast namnet Björkåsen lever kvar och alla goda minnen förknippade med det.

Maggie Andersson
Östakullavägen 16, Landvetter

Karta

öfver

Soldattorpen N: 27 och 34

af

Kongl. Bohusläns Regementes Södra Kompani

tillhörande hemmanen

Landvetter Östergården, Guldsmidsgården, Önneröd.

Skällared, Bärkult och Kärret

i Landvetters socken

och Flakall i Bärnyda socken

uti

Säfvedals härad af Göteborgs län

upprättad år 1892

af
G. R. Rönnerman

Ö. Kommissionslandmätare

År 1892 den 28 December vid Säfvedals häradsgrevar-
väs församling, blif det a° nämnd karta affattad egendoms-
t. Rättshuset. Lantman